

» cogita semper ¹ : » ut magis in istis temeraria præsumptio, quam cauta ignoratio culpanda videatur. Certe ait Apostolus : « Sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates ². » Et esse itaque Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates in cœlestibus apparatus, firmissime credo, et differre inter se aliquid indubitata fide teneo. Sed, quo me contempnas, quem magnum putas esse doctorem, quænam ista sint, et quid inter se differant nescio. Nec ea sane ignorantia periclitari me puto, sicut in obedientia, si Domini præcepta neglexero : et ideo puto Spiritu Dei per auctores nostros, scriptores sanctorum Eloquiorum, non plene exposita, sed rapim tacta atque perstricta ; ut si cui forte tali quales nos sumus, per altiorem revelationem aliquid hujusmodi fuerit demonstratum, non se inferiores fuisse credat eos, per quos nobis canonicarum Scripturarum sancta præconia ministrata sunt. Quantum enim quisque sciendo profecerit, tanto se infra illas litteras inveniet, quas Deus tanquam firmamentum supra omnia humana corda constituit. Non itaque opus est « Plus sapere, sed sapere ad temperantiam, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei ³. » Docebunt te ista fortasse doctiores, si ad illos afferas tantam discendi scientiam, quantam sciendi habes curam ; ne incognita pro cognitis opineris ; ne non credenda credas, vel credenda non credas. Imo docebit ille unus Magister et verus, sive per illos, sive quibus modis voluerit, qui te pro sua Ecclesia laborantem intus inspicit, ubi et hoc in te contulit : ipse reserabit latius veritatem, qui pulsantem pervidet, quam donare dignatus est, charitatem.

¹ Eccli. III, 22. — ² Coloss. I, 16. — ³ Rom. XII, 3. — ⁴ Hic desinit Tractatus in melioribus MSS. Reliqui triginta circiter versus qui superadduntur in ecensis, translati huc fuerant ex fine epistolæ Augustini ad Hieronymum, olim or. line 18, nunc 166.

SERMO
ARIANORUM,

* * * * *

UBI NUMERI PROPTEREA SUNT LOCIS SINGULIS ANNOTATI, UT CUM RESPONSIO LEGI COEPERIT, QUI VOLUERIT ATTENDAT, UTRUM CUIQUE LOCO APTE DILIGENTERQUE RESPONSUM SIT; QUIA EOSDEM NUMEROS HABET EADEM ISTA RESPONSIO, PER QUOS CUI LOCO RESPONDEATUR, APPAREAT.

I. « Dominus noster Jesus Christus, Deus Unigenitus, Primogenitus totius creationis. »

II. « Voluntate Dei et Patris sui ante omnia sæcula constitutus. »

III. « Voluntate et præcepto ipsius, cœlestia et terrestria, visibilia et invisibilia, corpora et spiritus ex nullis extantibus, ut essent, sua virtute fecit. »

IV. « Et antequam faceret universa, omnium futurorum Deus et Dominus, rex et creator erat constitutus, et omnium futurorum in natura habens præscientiam, et in faciendo in omnibus expectans Patris jussionem : ipse voluntate et præcepto Patris descendit de cœlo, et venit in hunc mundum, sicut ipse ait : « Nec enim a me ipso veni, sed ille me misit ¹. »

V. « Et quia de omnibus spiritalibus et rationalibus gradibus, propter qualitatem et fragilitatem corporis, paulo minus ab Angelis inferior minoratus homo videba-

¹ Joan. VIII, 42.

tur¹ : ne se vilem speraret, et de salute sua desperaret, Dominus Jesus honorans facturam suam, dignatus est humanam carnem suscipere; et ostendit, quia non est homo vilis, sed pretiosus, sicut scriptum est : « Magnus » homo et pretiosus vir². » Et ideo solum hominem Patri suo hæredem, sibi enim cohæredem, facere dignatus est : ut quod minus acceperat in natura, plus haberet in honore. »

VI. « Cum, inquit, venit plenitudo temporis, misit » Deus Filium suum natum ex muliere³. » Ipse qui voluntate Patris carnem suscepit, ipse et voluntate et præcepto ipsius in corpore conversatus est, sicut ipse ait : « Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, » sed voluntatem ejus qui me misit⁴. » Ipse et voluntate Patris triginta annorum baptizatus, voce et testimonio Patris manifestatus, voluntate et præcepto Patris Evangelium regni cœlorum prædicabat, sicut ipse ait : « Et » aliis civitatibus oportet me Evangelium prædicare, in » hoc enim missus sum⁵. » Et, « Ipse mihi mandatum » dedit quid dicam, aut quid loquar⁶. » Et sic voluntate et præcepto Patris ad passionem et mortem properavit, sicut ipse ait : « Pater, transeat calix iste a me, non tamen » quod ego volo, sed quod tu vis⁷. » Et Apostolo asserente et dicente : « Obediens, inquit, factus Patri usque » ad mortem, mortem autem crucis⁸. »

VII. Is et in cruce pendens, voluntate et præcepto Patris carnem humanam, quam de sancta Virgine Maria suscepit, in manus hominum dereliquit, et divinitatem suam in manus Patris commendavit, dicens : « Pater, in manus tuas » commendo spiritum meum⁹. » Quia Maria moriturum

¹ Psal. viii, 42. — ² Prov. xvii. — ³ Gal. iv, 4. — ⁴ Joan. vi, 38; Matth. ii, 16. — ⁵ Luc. iv, 43. — ⁶ Joan. xii, 49. — ⁷ Matth. xxvi, 39. — ⁸ Philip. i, 8. — ⁹ Luc. xxiii, 46.

corpus peperit, Deus autem immortalis immortalem Filium genuit. Ergo mors Christi non diminutio est Divinitatis, sed depositio corporis. Sicut enim generatio ejus ex virgine non fuit corruptio dealitatis ipsius, sed susceptio corporis, ita et in morte ejus non fuit passio et defectio dealitatis ipsius, sed separatio carnis ejus. Sicut enim qui indumentum conscindit, induto facit injuriam : ita et qui carnem ejus crucifixerunt, divinitati ipsius contumeliam intulerunt.

VIII. « Is quis voluntate et præcepto Patris totam dispensationem adimplevit, voluntate et præcepto Patris corpus suum a mortuis suscitavit, et cum ipso corpore, ut pastor cum ove, et sacerdos cum oblatione, et rex cum purpura, et Deus cum templo, a Patre assumptus est in gloriam. »

IX. « Is quis voluntate Patris descendit et ascendit, voluntate et præcepto Patris sedet ad dexteram ejus, audiens Patrem sibi dicentem : « Sede ad dexteram meam, do- » nec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum¹. » Is qui voluntate et præcepto Patris sedet ad dexteram ejus, is voluntate et præcepto Patris in consummatione sæculi venturus est, Apostolo vociferante et dicente : « Et ipse, » inquit, Dominus in jussu, in voce Archangeli, et in » tuba Dei, descendet de cœlo². » Is qui voluntate et præcepto Patris veniet, voluntate et præcepto Patris judicaturus est totum mundum in æquitate, et redditurus singulis secundum fidem et opera sua, sicut ipse ait : « Pater » judicat neminem, sed omne judicium Filio dedit³. » Item, « Sicuti audio, judico, et judicium meum verum » est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem » ejus qui me misit⁴. » Unde et in judicando Patris præsentiam præponit, et suam divinam dignitatem et potes-

¹ Psal. cix, 1. — ² Thess. iv, 23. — ³ Joan. v, 22. — ⁴ Ibid. 30.

tatem secundam postponit, dicens : « Venite, benedicti » Patris meis¹. » Ergo justus judex et Filius : judicantis vero honor et auctoritas, Patris imperiales leges; sicuti et Spiritus sancti officiosa advocatio et consolatio, Unigeniti Dei justis iudicis est dignitas. »

X. « Ergo Filius a Patre est genitus : Spiritus sanctus per Filium est factus. »

XI. « Filius Patrem prædicat : Spiritus sanctus Filium annuntiat. »

XII. « Primum et præcipuum opus est Filii, Genitoris gloriam revelare : primum et præcipuum est opus Spiritus sancti, in animas hominum Christi dignitatem manifestare. »

XIII. « Filius testis est Patris : Spiritus testis est Filii. »

XIV. « Filius mittitur a Patre : Spiritus mittitur a Filio. »

XV. « Filius minister est Patris : Spiritus sanctus minister est Filii. »

XVI. « Filius jubetur a Patre : Spiritus sanctus jubetur a Filio. »

XVII. « Filius subditus est Patri : Spiritus sanctus subditus est Filio. »

XVIII. « Filius, quæ jubet Pater, hæc operatur : Spiritus sanctus, quæ mandat Filius, hæc loquitur. »

XIX. « Filius adorat et honorat Patrem : Spiritus sanctus adorat et honorat Filium², ipso Filio dicente : « Pater, » ego te honorificavi super terram, opus quod dedisti mihi » consummavi. » Et de Spiritu sancto ait : « Ille me honorificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis³. »

XX. « Filius a se non potest facere quidquam, sed in omnibus Patris expectat nutum. Spiritus a se non loquitur⁴, sed in omnibus Christi expectat præceptum : « Non

¹ Matth. xxv, 34. — ² Joan. xvii, 4. — ³ Id. xvi, 14. — ⁴ Id. v, 19.

» inquit, a se loquetur, sed quæcumque audierit loquetur, et ventura annuntiabit vobis¹. »

XXI. « Filius pro nobis interpellat Patrem : Spiritus pro nobis postulat Filium. »

XXII. « Totius bonitatis et sapientiæ et virtutis Patris viva et vera, propria et condigna imago est Filius : totius sapientiæ et virtutis Filii manifestatio est Spiritus. »

XXIII. « Non est pars, nec portio Patris Filius, sed proprius et dilectissimus, perfectus et plenus unigenitus Filius. Non est pars, nec portio Filii Spiritus, sed primum et præcipuum opus unigeniti Dei præ cæteris universis. »

XXIV. « Pater major est Filio suo : Filius incomparabiliter major et melior est Spiritu. »

XXV. « Pater Deus et Dominus est Filio suo : Filius Deus et Dominus est Spiritui. »

XXVI. « Pater immobiliter et impassibiliter volens Filium genuit : Filius sine labore et fatigatione sola virtute sua Spiritum fecit. »

XXVII. « Filius ut sacerdos adorat Deum suum, et ab omnibus adoratur ut Deus et creator omnium : Pater vero solus nullum adorat, quia nec majorem, nec æqualem habet quem adoret : nulli gratias agit, quia nullius beneficium consecutus est; omnibus ut essent ob bonitatem suam donavit, ipse quod est a nemine accepit. Ergo hæc trium substantiarum, Patris, et Filii, et Spiritus sancti distinctio, et trium rerum, Dei ingeniti, et Dei unigeniti, et Spiritus advocati differentia : et Pater Deus et Dominus est Filio suo, et omnium quæ per virtutem Filii voluntate ipsius facta sunt : Filius minister et summus sacerdos est Patris sui; omnium vero operum suorum Dominus et Deus est, Patre volente. »

XXVIII. « Et sicuti nemo potest sine Filio ad Patrem

¹ Joan. vi, 13.

transire, ita et nemo potest sine Spiritu sancto Filium in veritate adorare: Ergo in Spiritu sancto adoratur Filius.»

XXIX. « Per Filium glorificatur Pater. »

XXX. « Spiritus sancti opus et diligentia est sanctificare, et sanctos custodire, et non solum rationabilia, ut quidam putant, sed et irrationabilia plura sanctificare: et eos qui ceciderunt propter suam negligentiam, ad pristinum statum reparare, ignorantes docere, obliviscentes admonere, peccantes arguere, pigros hortari de salute sua cogitare et sollicite agere, errantes ad viam veritatis deducere, infirmos curare, et fragilitatem corporis per alacritatem animæ continere, et ad amorem pietatis et castitatis confirmare, et omnes illuminare; super omnia fidem et charitatem præbere singulis, pro studio quoque et diligentia, pro sinceritate et simplicitate mentis, pro mensura fidei et merito conversationis gratiam ad utilitatem dividere, et unusquisque in quo opere et proposito fuerit habilis, in ipso ordinare. »

XXXI. « Alium esse a Filio, et natura et ordine, gradu et affectu, dignitate et potestate, virtute et operatione: sicut et Filius natura et ordine, gradu et affectu, divina dignitate et potestate, unigenitus Deus alius est ab ingenito Deo. »

XXXII. « Impossibile ergo est unum eundemque esse Patrem et Filium, generantem et nascentem, cui testimonium perhibetur, et eum qui testimonium perhibet; majorem et eum qui majorem confitetur; eum qui ad dexteram sedet et stat et eum qui sedis dedit honorem; eum qui missus est et eum qui misit; nec discipulum et doctorem, ut ipse docuit dicens: « Sicut docuit me Pater, si loquor¹: » similem et imitorem, et eum cujus est similis et imitator;

¹ Joan. viii, 28.

eum qui orat, et qui exaudit; eum qui gratias agit, et qui benedicit; eum qui suscepit mandatum, et eum qui dedit mandatum; et ministrum præcipienti, supplicem eminenti, subditum superiori, primogenitum sempiterno, unigenitum ingenito, sacerdotem Deo unum atque eundem esse. »

XXXIII. « Sed et Deus sine principio præscius erat se unigeniti Dei pueri sui patrem futurum: Deum autem se futurum nunquam præscivit, quia ingenitus est, et nunquam cœpit nec præscire, nec scire. Quid est autem præscientia, nisi futurorum scientia? Pater autem generando Filium, ab ipso Filio est nuncupatus; et ipso revelante, ab omnibus Christianis Deus et Pater unigeniti Dei est cognitus, et magno major et bono melior est manifestatus. »

XXXIV. « Et quia Homousiani dicunt Salvatorem nostrum humilitatis gratia hæc omnia de Patris præscientia, et de sua subjectione esse locutum, nos vero Christiani credimus Patre imperante et Filio obtemperante hæc omnia esse eum locutum: dicimus et probamus quod hæretici ex suis dictis arguuntur et reprehenduntur. Si enim se humiliavit, ipsa humilitas ejus obedientiam ostendit: ipsa vero obedientia alium supra eminentem, alium subsistentem et subjectum declarat, sicuti ait Apostolus: « Humiliavit se » obediens factus Patri usque ad mortem¹. » Et ipsa humilitas ejus, veritas est, non falsitas. Quis enim vel quando sapiens contentus est se humiliare, nisi habeat majorem et meliorem cui festinet per humilitatem placere? « Et ego, » inquit, quæ placita sunt ei facio semper². » Semel enim ante omnia sæcula voluntate Dei natus, ad voluntatem ipsius omnia operatur. Si autem se humiliavit, et mentitus est, quod absit; et si veritas mentitur, quod impossibile

¹ Philip. ii, 8. — ² Joan. viii, 29.

est, ubi quis quærat veritatem? Sed veritas nec mentitur, nec variatur, qui ob hoc venit ut veritatem doceret: qui non est ignorantiae doctor, sed veritatis magister, ut ipse dixit: « Nolite vobis vocare magistros super terram, unus » est enim magister vester Christus¹. » Si autem dixerint quia propter incarnationem suam humilians se super terram, propter homines hæc loquebatur, ostendemus illis majora et firmiora esse illa testimonia, quæ de subjectione Filii in Scripturis sunt posita, de iis quæ in Evangelio aguntur. Si enim propter homines super terram se humiliabat, et non ut obediens et subjectus filius cum incomparabili dilectione et gratiarum actione Patri suo obsequeretur; quia quantum sublimis est in potestate, tantum humilis est in obsequio: antequam carnem susciperet, quare jussus obaudivit, et modo sedens ad dexteram Dei interpellat pro nobis², et in corpore constitutus super terram in cælo se Patrem rogaturum promittebat, dicens: « Et ego rogabo Patrem meum, et alium advocatum dabit » vobis³? » Et si adhuc in his omnibus propter duritiam et cæcitatem cordis sui credere noluerint, sed ausi fuerint dicere, quod hæc omnia humilitatis causa fiunt: post consummationem sæculi, nisi se natura et voluntate sciret subjectum et obedientem, ut quid se humiliaret, ubi propter homines humilitas necessaria non est. Quod autem et post consummationem sæculi, quando illi omnia fuerint subjecta⁴: quia modo natura quidem omnia sunt subjecta, ut creatura creatori; voluntate autem, propter liberum arbitrium, non omnia illi subjecta videmus: tunc vero in die iudicii, quando in nomine Jesu omne genu flectetur, coelestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confitebitur, quia Dominus Jesus Christus in

¹ Matth. xxiii, 10. — ² Rom. viii, 34. — ³ Joan. xiv, 16. — ⁴ 1 Cor. xv, 28.

gloria Dei Patris⁴, omnia sine fine, et voluntate et natura illi erunt subjecta: et ipse post omnium sibi subjectionem in ea subjectione et charitate manens, in qua semper, et ipse ut Filius subjectus erit ei qui illi subdidit omnia: nullus audiens Christianus ignorat, quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi²: ut sit Deus omnia in omnibus, semper monarchiam et potestatem habens omnium, cui gloria et honor, laus et gratiarum actio, per unigenitum ejus Filium Dominum et Salvatorem nostrum, in Spiritu sancto, nunc et per omnia sæcula sæculorum. Amen. »

¹ Philip. ii, 10. — ² Rom. x, 17.